

OBSAH

Úvodem	7
Metodika zpracování publikace	8
1. Vymezení cílů a podmínek pro práci metodika prevence	11
2. Vymezení problematiky rizikového chování ve vztahu k obsahu činnosti metodika prevence	28
3. Prostředí školy a primární prevence rizikového chování	40
4. Principy realizace primární prevence ve škole	48
5. Minimální preventivní programy ve škole	77
Závěr	105
Přílohy	107
Seznam literatury	113
Věcný rejstřík	120
Shrnutí	122
Summary	123

1. VYMEZENÍ CÍLŮ A PODMÍNEK PRO PRÁCI METODIKA PREVENCE

1.1 Úvodem k povaze práce metodika prevence

V této kapitole se zamyslíme nad tím, jak se dnes díváme na pojmy výchova, kázeň, chování, rizikové chování, sociální patologie, prevence. Připomeneme několik klíčových a aktuálních vyhlášek a zdrojů, ze kterých lze k činnosti metodika čerpat. Proč se věnovat na začátku něčemu, co bývá považováno jen za teorii? Publikace se pokouší oslovit ty z učitelů, kteří se ve škole věnují nebo se budou věnovat realizaci primární prevence. Tedy odpovídají nebo budou odpovídat za to, aby se ve školním vzdělávacím programu objevily takové myšlenky, podporovaly se takové činy i postoje, ze kterých žáci pochopí, vycítí a uvidí, jaká rizika pro ně obnáší svět kolem nich.

Již v úvodu jsme naznačili, že očekávání od této funkce školy a role učitele jsou veliká. Jsou ale na druhou stranu naplnitelná? Když se zamyslíme nad souvislostmi, které ovlivňují pohledy na prevenci, objeví se nám následující mapa, kterou budeme v celé publikaci postupně komentovat:

Obrázek 1: Myšlenková mapa – souvislosti dopadů prevence	
Co je to „předcházet“?	Jak a čím je možné předcházet?
Výchova?	Posilování kompetencí
Znalosti	Posilování vztahů
Postoje	Podpora dobrého klimatu
Rozum – cit – vůle	Pozitivní příklady
Socializační faktory	Program prevence

Prevence	
Čemu chceme předcházet?	Kdo má šanci předcházení iniciovat?
Být normální?	Role osobnosti – kým se necháte přesvědčit
Patologie – deviace – rizika	Role učitele
Jev nebo chování	Role rodiče
Skupinová × osobní pravidla	Role kamaráda – spolužáka

Z obrázku vidíte, že text, který se zaměřuje na práci učitele – metodika prevence, nevnímá tuto činnost jako úzké téma. Na druhou stranu prevence ve škole je metodicky i fakticky řízena na několika úrovních, pro její realizaci jsou stanoveny postupy, metodiky, formuláře, tedy mohlo by se zdát, že vše je jednoduše narýsováno. Stačí zpracovat příslušné formuláře, respektovat stanovené postupy a odprezentovat výstupy příslušným orgánům a vše se zdá být v pořádku. Ale ne, nejde o to, celou situaci s prevencí ve školství zlehčovat, dokonce budeme tvrdit, že po srovnání s okolními státy máme daleko nejlépe zorganizovaný systém školní prevence. Jde však o to, že bez ohledu na sofistikovaný systém řízení ve finále klíče k úspěchu prevence držíme v rukou my – učitelé. Nejsme ani anonymní sociální pracovníci přetížení stovkami klientů s jejich příběhy, nejsme ale také ani v kůži externích lektorů, školících na zakázku tu a za chvíli zase někde jinde, s cílem především zaujmout a být úspěšný v daném místě a čase. Naše učitelská odpovědnost je širší povahy – v zadání naší preventivní práce se skrývá slovo výchova. A to je schopnost nejen vyřešit věci teď a tady, ale vidět také, jak psal Palouš (1991, s. 67), za horizont. V tomto zadání je skryta věčná otázka, „co z nich jednou bude“, zde se projevuje ona starost o člověka, jenž je součástí étosu pedagogického díla. Jak tedy souvisí výchova a role metodika prevence?

Je možné nalézt mnoho vztahů. Text se bude dále věnovat především těmto:

- **podmínky realizace** – prevence je často organizována nad rámec běžných výukových povinností učitele a přiřazena zvláštním způsobem ke vzdělávací činnosti školy, má být ale pevnou součástí školního vzdělávacího programu (dále ŠVP);
- **smysl prevence** – její cíle, obsahy, formy jsou stanoveny ve strategických dokumentech, ale způsoby práce s žáky jsou v každé škole velmi specifické;

- **očekávání a výsledky prevence** – jsou daleko komplexnější a náročnější než u běžně pojatého školního vzdělávání, kde se často orientujeme pouze na kognitivní rozvoj, který se odrazí v úspěšném zvládnutí testů v závěru studia.

1.2 Vybrané podmínky pro práci metodika prevence

Činnost metodika prevence je činností specializovanou, stojí nad činností vzdělávací a vedle ní. Prevence je spolu s výchovným poradenstvím nebo třídnictvím řazena mezi výchovné činnosti učitele. Povinnost zahrnout prevenci do výchovné vzdělávací činnosti stanovuje školám *Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání* (školský zákon), kde je doslova uvedeno:

*Školy a školská zařízení jsou **při vzdělávací činnosti** a s ním souvisejících činnostech a při poskytování školských služeb povinny přihlížet k základním fyziologickým potřebám dětí, žáků a studentů a **vytvářet podmínky** pro jejich zdravý vývoj a pro **předcházení vzniku** sociálně patologických jevů.*

(Zákon č. 561/2004 Sb., § 29 (1), zvýrazněno autorem)

Pedagogický pracovník je povinen

- a) vykonávat pedagogickou činnost v souladu se zásadami a cíli vzdělávání,*
- b) chránit a respektovat práva dítěte, žáka nebo studenta,*
- c) chránit bezpečí a zdraví dítěte, žáka a studenta a **předcházet všem formám rizikového chování** ve školách a školských zařízeních,*
- d) svým přístupem k výchově a vzdělávání vytvářet pozitivní a bezpečné klima ve školním prostředí a podporovat jeho rozvoj...*

(Zákon č. 561/2004 Sb., § 22 b, zvýrazněno autorem)

Zdroj: Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání

Litera zákona tedy školám a **všem učitelům** ukládá povinnost *vytvoření podmínek pro předcházení vzniku* (sociálně patologických) jevů. V onom paragrafovém znění jsou důležité podmínky pro práci metodika: